

JOSIP JURČIČ: TELEČJA PEČENKA

Josip Jurčič, slovenski pisatelj in časnikar, * 4. marec, 1844, Muljava, Slovenija, † 3. maj 1881, Ljubljana.

Jurčič je bil pomemben slovenski realistični pisatelj. Na slog njegovega pisanja so vplivali različni pisatelji in ljudsko slovstvo. Izpolnil je tudi Levstikov literarni program.

Življenje in delo

Rodil se je leta 1844 na Muljavi, kot sin samostanskega kočijaža in bajtarja. Njegovo otroštvo so zaznamovale dedove pripovedi, ki jih je leta 1863 zbral v zbirki Spomini na deda. Prvi razred osnovne šole je obiskoval v Višnji Gori, normalko, gimnazijo pa v Ljubljani. Že pri sedemnajstih je objavil svojo prvo pripovedko (Pripovedka o beli kači, 1861). Leta 1864 je Mohorjeva družba izdala zgodovinsko povest Jurij Kozjak in črtico Jesenska noč med slovenskimi polharji, Slovenski oglasnik pa povest Domen, leta 1865 pa Jurij Kobilica.

Po končani gimnaziji je odšel na Dunaj, kjer je študiral slavistiko in klasično filologijo. V zbirki Cvetje iz domačih in tujih logov je objavljala roman Deseti brat, ki velja za prvi slovenski roman. Pri 23-ih je zaradi pomanjkanja denarja opustil študij, leta 1868 pa je z Josipom Stritarjem in Franom Levstikom izdal zbornik Mladika ter v njem objavil povest Sosedov sin.

V Mariboru je bil pomočnik glavnega urednika pri časniku Slovenski narod, dve leti kasneje je postal njegov glavni urednik in se preselil v Ljubljano. Leta 1872 je objavil znano kratko pripoved Telečja pečenka. Nekaj let kasneje je objavil romane Doktor Zober, Med dvema stoloma, Lepa Vida in Cvet in sad ter tragedijo Tugomer, ki jo je predelal Fran Levstik.

Po dveh letih zdravljenja bolezni na pljučih je umrl v Ljubljani. V spomin so poimenovali Jurčičev trg. Po Jurčiču se imenuje tudi Jurčičeva pot, ki se začne v Višnji Gori in konča pri Rojstni hiši Josipa Jurčiča na Muljavi, ki je lepo obnovljena in je eden od najlepših spomenikov kmečkega stavbarstva v Sloveniji. V dolinici poleg domačije uprizarjajo gledališke predstave na prostem.

Mladost Josipa Jurčiča, prvi začetki in izvor idej

Josip Jurčič se je rodil na Muljavi, na vasi blizu Višnje gore. Vaško življenje mu je bilo zelo všeč in ga je spremljal zelo pozorno. Poslušal je mnoge vaške posebneže, berače in druge domačine in okoliške ljudi, ki so se oglasili v njihovi domači branjarji in žganjarni. Tako je poslušal pravljice in pripovedke ljudskega izročila in s tem se je razvijala njegova ljubezen do ljudskega blaga, domišljija in ljubezen do preprostih kmečkih ljudi, katerim je pripadal tudi sam. Veliko je k temu pripomogel njegov ded, ki ga je zelo dobro opisal skupaj z vsemi slišanimi anekdotami v Spominih na deda (1863). Josip Jurčič je jemal tematiko in snov za svoja dela iz domačega

kmečkega okolja, torej preproste protagoniste in preprosto tematiko, ki se vrtili okoli težav in smešnih dogodkov malega človeka iz ruralnega okolja.

Začetki pisanja

Josip je zbiral in zapisoval slišane zgodbe in drugo ljudsko gradivo, saj ga je kot dijaka k zbiranju le tega spodbujala takratna politika. Že leta 1861, ko je bil star 17 let je objavil *Pripovedke o beli kači*. Mnogim ustvarjalcem takratnega časa se je zapisovanje ljudskih zgodb zdela potrata časa, a se je kmalu pokazalo, da se je s tem zelo dobro pripravil na pisateljski poklic. Najbolj zanimive pravljice in pripovedke iz te zbirke so:

- o bratih, ki so »hudiču služili«
- o pogumni deklici, ki je pobila »dvanajst psoglavcev«
- o kraljeviču Marku, ki je »moč zadobil«
- o bratu, ki ga je sestra hotela umoriti, ker je imela raje razbojnika in
- »lažnivka« o treh bratih, ki so velikana za ogenj prosili

V spominih na deda pa so bile najbolj zanimive predvsem šaljivki o zakrpani Višnji Gori in raztrganem Žužemberku, pripovedi o čudežni jami in o kralju Matjažu. Posebej pa je objavil zbirko *Pozimski večer na slovenski preji*.

Jurčič in mladinska književnost

Jurčič je kot značilno in najbolj pogosto pripovedno obliko uporabil dialog. Sicer Josip ni znan po tipičnih mladinskih delih saj njegova snov zajema predvsem življenje in prigode starejših kmečkih ljudi. Zaradi zanimivega dogajanja in predvsem smešne vsebine in ravnanj glavnih književnih oseb, pa sodita v mladinsko književnost humoreski *Vrban Smukova ženitev* (1865), predvsem pa vsem zelo znana *Kozlovska sodba v Višnji Gori* (1867). [1]Kozlovska sodba je pisana po ljudski pripovedi o »bistroumnosti« Višnjanov, ki kaže podobo človeške neumnosti. To je še posebej zanimivo zato, ker se ta neumnost kmečkega človeka pokaže kakor edina modrost, zaradi komičnih dialogov, pretiravanja in dramatiziranja okoli zelja in kozla, ki je revež sledil le svojemu želodcu. Pisatelj je želel z lastnostnimi imeni in opisom obleke čimbolj že vnaprej opisati protagoniste in jih tako čimbolj približati bralcu. Višnjani tako naredijo na nas vtis zelo pametnih ljudi, ki jim ni mar, če tako na dolgo razčiščujejo za ostale še tako nepomembne stvari.

Prozna dela

- *Prazna vera*, (1863)
- *Jesensko noč med slovenskimi polharji*, (1864)
- *Jurij Kozjak, slovenski janičar*, (1864)
- *Domen*, (1864)
- *Tihotapec*, (1865)
- *Jurij Kobila*, (1865)
- *Dva prijatelja*, (1865)
- *Uboštvo in bogastvo*, (1865)

- Vrban, (1865)
- Smukova ženitev, (1865)
- Spomini na starega deda, (1865)
- Grad Rojinje, (1866)
- Kloštrski Žolnir, (1866)
- Deseti brat, (1866)
- Golida, (1866)
- Hči mestnega sodnika, (1866)
- Nemški valpet, (1867)
- Dva brata, (1867)
- Božidar Tirtelj, (1867)
- Kozlovska sodba v Višnji Gori, (1867)
- Doktor Karbonarius, (1868)
- Sosedov sin, (1868)
- Črta iz življenja političnega agitatorja, (1868)
- Sin kmečkega cesarja, (1869)
- Hišica na Strmini, (1869)
- Pipa tobaka, (1870)
- Lipe, (1870)
- Moč in pravica, (1870)
- Županovanje v Globokem dolu, (1870)
- V Vojni krajini, (1872)
- Telečja pečenska, (1872)
- Sin kmetskega cesarja, (1873)
- Ivan Erazem Tattenbach, (1873)
- Na kolpskem ustju, (1874)
- Bela ruta, bel denar, (1874)
- Bojim se te, (1876)
- Doktor Zober, (1876)
- Cvet in sad, (1877)
- Lepa Vida, (1877)
- Šest parov klobas, (1878)
- Po tobaku smrdiš, (1879)
- Ženitev iz nevoščljivosti, (1879)
- Pravda med bratoma, (1879)
- Kako je Kotarjev Peter pokoro delal, ker je krompir kradel, (1879)
- Ponarejeni bankovci, (1880)
- Rokovnjači, (1881)
- Slovenski svetec in učitelj, (1886)

Dramska dela

- Tugomer, (1876)
- Veronika Deseniška, (1886)

Začetki slovenske novele:

Prave krajše pripovedne zvrsti so se razvile proti sredi 19. stoletja in po letu 1848. Sem prištevamo tudi novelo. Posebnega pomena so Jurčičeve kratke zgodbe in značajevke, v katerih je podobno kot Jenko prikazoval posebnije, vendar že iz mestnega sveta. Taka je tudi zgodba Telečja pečenka. Glavna pripovedna oseba je posebnije z značajsko napako, zato odljuden, nesposoben normalnega stika z drugimi, podoben Jenkovemu Tilki in Jeprškemu učitelju. Tudi zdaj je dogodek preskromen za pravo novelo, čeprav ima »telečja pečenka« vlogo predmeta, okoli katerega se pleče dogajanje. Namesto o noveli lahko ob Telečji pečenki govorimo o črtici.

Značajevka:

Je kratka zgodba, lahko tudi novela, ki ima v središču pripovedno osebo s posebnim, čudaškim ali celo patološkim značajem, tako da se dogajanje zaplete in razplete okoli njene posebne usode.

Osrednji lik te novele je avtor zarisal skrajno realistično, tako je tudi skromno okolje. Malomeščanskemu svetu ustreza tudi njegova ideja: junak, ki si na svetu ne želi ničesar drugega, kot v miru pojesti svojo telečjo pečenko, je žrtev lastne omejenosti.

Vsebina:

Bitič je 50-letni upokojeni oficir, za katerega nihče ne ve, pod katerim generalom je služil. Imel je zelo majhno pokojnino, s katero je komaj shajal, vendar dovolj veliko, da si je lahko vsak dan privoščil svojo telečjo pečenko. Vsak večer je Bitič prišel v krčmo pri Zeleniku, kjer je imel svoje stalno mesto. Bil je ravnodušen in se ni menil za ostale, razveselila ga je le telečja pečenka, ki mu jo je natakarica vsak večer postavila na mizo. Pripovedovalec natančno opisuje potek njegovega hranjenja (kako si priveže serveto okrog vratu...). Ko poje pečenko, se odpravi domov. Ko je nekoč na hodniku, skozi odprta kuhinjska vrata opazi, kakšna umazana kuharica mu pripravlja pečenko. To mu jo tako zagnusi, da nikoli več ne gre v gostilno. Vsi njegovi nadaljnji poskusi, da bi prišel do telečje pečenke (lastne kuharske umetnije in poskus, da bi se poročil) spodlete in od žalosti se tako močno napije, da ga zadane kap.

Odlomek je iz začetnega dela.

Spoznamo Bitiča (duševno reven, banalen) in njegovo uživanje telečje pečenke (humorni in posmehljivi avtorjevi komentarji). »Znači ga dejanje«, kot je to zahteval Levstik.